

roke, ni bil kos raznim oviram v vsakdanjem življenju. Zato mu ni bilo dano, da bi hodil tako premočrtno k svojemu cilju kot prijatelj Fran (Erjavec).

Slikar v noveli *Od brega* (model mu je bil še živeči umetnik) se ob dejstvu, da bo moral zapustiti dom, kjer se je rodil in ki mu je ekonomsko omogočil, da je doštudiral in da je brez težav zadovoljil svojo največjo strast po gledanju in oblikovanju, zave v vsej pomembnosti, kako je njegovo delo odvisno od pogojev, v katerih sam živi. Zato poskuša poiskati novo oporo v življenju; boji se, da ne bi mogel več delati kakor doslej; boli ga dejstvo, da so ga domači odrinili kot sitega otroka; na splošno pa ga prevzame grozljiv občutek, kakor da odhaja od brega na široki ocean.

V noveli *Zakopani kip* hoče kipar Heliodor z umetniško potvorbo starega kipa iz muzeja dokazati, da človek ne more živeti brez iluzij in slepila. V iluziji se sprostí, dokaže si, kako je brezkončen in kaj vse zmore, brez nje pa bi bilo življenje preozko. Tudi sprejem njegovega kipa je bil odvisen od tega, kolikor je vzbudil pri ljudeh iluzijo.

Človek ima do leposlovja, ki govori o znanih umetnikih, poseben odnos, ni tako hitro zadovoljen, često se mu zdijo stvari poenostavljene. Ne glede na to mislim, da stoji knjiga *Zakopani kip* v okviru Lokarjevega dela nekoliko nižje, kot so njegove najboljše stvari. Vzrokov je več. Že sama snov mu je bolj odmaknjena. Drugače pa nosijo tudi te tri novele značilnosti drugih Lokarjevih del. Tako zavzema osrednje mesto psihološko prikazovanje ljudi, saj je težišče dogajanja preneseno v duhovni svet (spomini, razmišljanje). Vendar se zdi, da pisatelju orisi daljših duševnih procesov ne uspejo tako kakor orisi krajših in tistih, ki jih doživlja preprosti človek. Pomembno vlogo ima fabula; to po svoje razbija in komponira. Novela *Od brega*, v kateri je spretno prepletel krajše psihološke opise in fabulativnost, je zelo živa in po celovitosti prekaša drugi dve.

France Novak

ČAS IN LEDINČANI

Ledinčani so menda tretje daljše pripovedno delo Manice Lobnikove; po prijemu se navezujejo na njen prvi tekst, *Gorniki in čas*, in prav tako po okolju, zakaj spet smo med slovenjegoriškimi viničarji. To je bila bistra odločitev: med temi ljudmi je Manica Lobnikova doma, pozna jih tako rekoč do obisti; in razen tega težka gmotnost kmečkega človeka ne dopusti, da bi pisateljico predač zaneslo v lahkotno in spretno, a včasih površno fabuliranje, ki je — kot je pokazal roman *Rosa na pajčevini* — druga plat njenega nespornega pripovednega daru. Z *Ledinčani* je čvrsto zakoreninjena v zemlji; te Ledine niso izmišljeno naselje, temveč vas, kakršna je stala v usodnem letu 1941 nekje v Slovenskih goricah; in čas, ki ga preživljajo prebivavci, je skoraj do dneva natanko določen z mejnikoma: 6. april — nemški napad na Jugoslavijo, 22. junij — spopad Hitlerja s Sovjetsko zvezo.

V nepolne štiri mesece je torej zajeto vse dogajanje skoraj 600 strani obsegajoče knjige; to kratko obdobje zadošča, da se iz amorfne, nacionalno in politično neopredeljene gmote Ledinčanov izoblikuje nekaj, kar kaže izrazite poteze prihodnje človeške skupnosti. Tudi Ledinčani, kot menda vsi ljudje, se znajo učiti samo na lastnih napakah in trpljenju; odzivajo se s težko odzivnostjo ljudi, ki niso vajeni misliti, temveč čutiti, pa sprva ne zaupajo instinktu;

seveda jih slednjič neizbežno privede v pravo smer. Toda čas, v katerem žive, je neizmerno važen pri njihovem oblikovanju.

Dvojega se je pisateljica spretno — za bravca, ki bi rad simpatiziral, kar prespretno — ognila: svojih viničarjev in kmetov, vaške inteligence in obrtnikov ni idealizirala; razen tega ne vnaša idej in spoznanj našega časa v dogajanje pred dvajsetimi leti. Ali vsaj skoraj ne; dovolj malo, da je oživila usodni čas v Ledinah z živo neposrednostjo sprotnega zapisovavca. *Ledinčani*¹ delajo vtis, da so le neznatno preoblikovana kronika; da temelji roman na osebnih doživetjih, opažanjih in prisluškovanju komaj doraščajočega dekleta, ki vidi, ve in tudi razume znatno več, kot sodijo odrasli, vendar dojemata nove slike, nove vtise z vso neizrabljenostjo otroških oči, sodi z neprizanesljivostjo mladosti in občuti tragedijo aprilskega zloma predvsem kot pisanobarven film. Temu se pozneje pridruži zrelo spoznanje, preučevanje in domišljija, vendar le kot drugoten element: razmišljanja ob strani dogajanja niso neumestna, so pa razmeroma blede; nekateri prizori, zajeti iz izrazito odraslega doživetja — na primer erotične scene med učiteljskim parom — bi brez škode odpadli; odveč je tudi romantika ciganskih šotorov ali pogrošna ljubezenska zgodba med učiteljico in nemškim pilotom — odveč namreč za skladnost in prepričljivost romana. Pisateljici sami so te stranpoti najbrž potrebne; na njih si odpočije od trdega opisovanja resničnosti.

In resničnosti je v *Ledinčanih* nič koliko. Resnično je vse, kjer nastopa vaški »kolektiv«: nesentimentalni pogled na propad stare Jugoslavije; pričakovanje Nemcev pod devizo: kdo ve, kaj bodo prinesli, a gospodje so — pod Francem Jožefom se je živelo; nasedanje *Kulturbundu*; počasna reakcija na požig stare jugoslovanske zastave in hitra reakcija na požiganje slovenskih knjig; sprejem nemških »osvoboditeljev«; in še in še. Tudi posamezniki so nasploh resnični — od trdnega kmeta Škrgeta, ki postane v najtežjem trenutku zaveden Slovenec, do na vse strani priskledniškega občinskega tajnika; od idealista učitelja, čigar prostovoljski pohod v jugoslovansko vojsko je ena najzanimivejših epizod knjige, do pijanega, pod vsemi režimi zaprtega cerkovnika... Tukaj govori pravo doživetje in pristen dar. Izza včasih obrabljenih, cenениh metafor vstajajo živi ljudje s svojimi težavami, zmotami in strastmi, pa tudi s svojo globoko človečnostjo. Toda najboljši, najbolj pretresljivi so nekateri prizori nasilja; pri nasilju so Ledinčani včasih celo domiselni in duhoviti; človeka kar strese, ko spozna, koliko poniglavosti in nasilnosti je v njih. Strese zato, ker je Lobnikova močna dovolj, da svoje Ledinčane posploši; v nekaterih trenutkih se čutimo pri njih vsi prizadeti.

R a p a Š u k l j e

¹ Manica Lobnik: *Ledinčani*. Roman. Založba Obzorja. Maribor 1961. Opremil Janez Vidic. Izdano v počastitev 20-letnice ljudske revolucije.